

Pedagogika II

Letní semestr

Akademický rok 2014/15

Vzdělávací soustava. Celoživotní učení,
počáteční a další vzdělávání.

Vzdělávací soustava ČR

Obsah semináře:

- Vzdělávací soustava, vzdělávací systém
- Legislativa
- Schéma vzdělávací soustavy
- Druhy škol
- Školská zařízení
- Česká školní inspekce
- Další vzdělávání
- Příloha: Vybrané kvantitativní charakteristiky českého vzdělávacího systému

Vzdělávací soustava, vzdělávací systém

Zpravidla se tyto termíny používají jako synonyma (rovněž se používá termín výchovně-vzdělávací systém).

Někdy se rozlišuje:

- vzdělávací soustava = školství = školy + školská zařízení,*
- vzdělávací systém = školy + školská zařízení + všechny další instituce, které zajišťují vzdělávání.*

Legislativní základ vzdělávacího systému

- Dva nejdůležitější zákony:
 - **Regionální školství:**
 - Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
 - Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících
 - **Vysoké školy:**
 - Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách
- Další normy upravující vzdělávací systém:
 - Nařízení vlády
 - Vyhlášky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT)

Všechny školské legislativní dokumenty jsou publikovány na webu MŠMT: www.msmt.cz

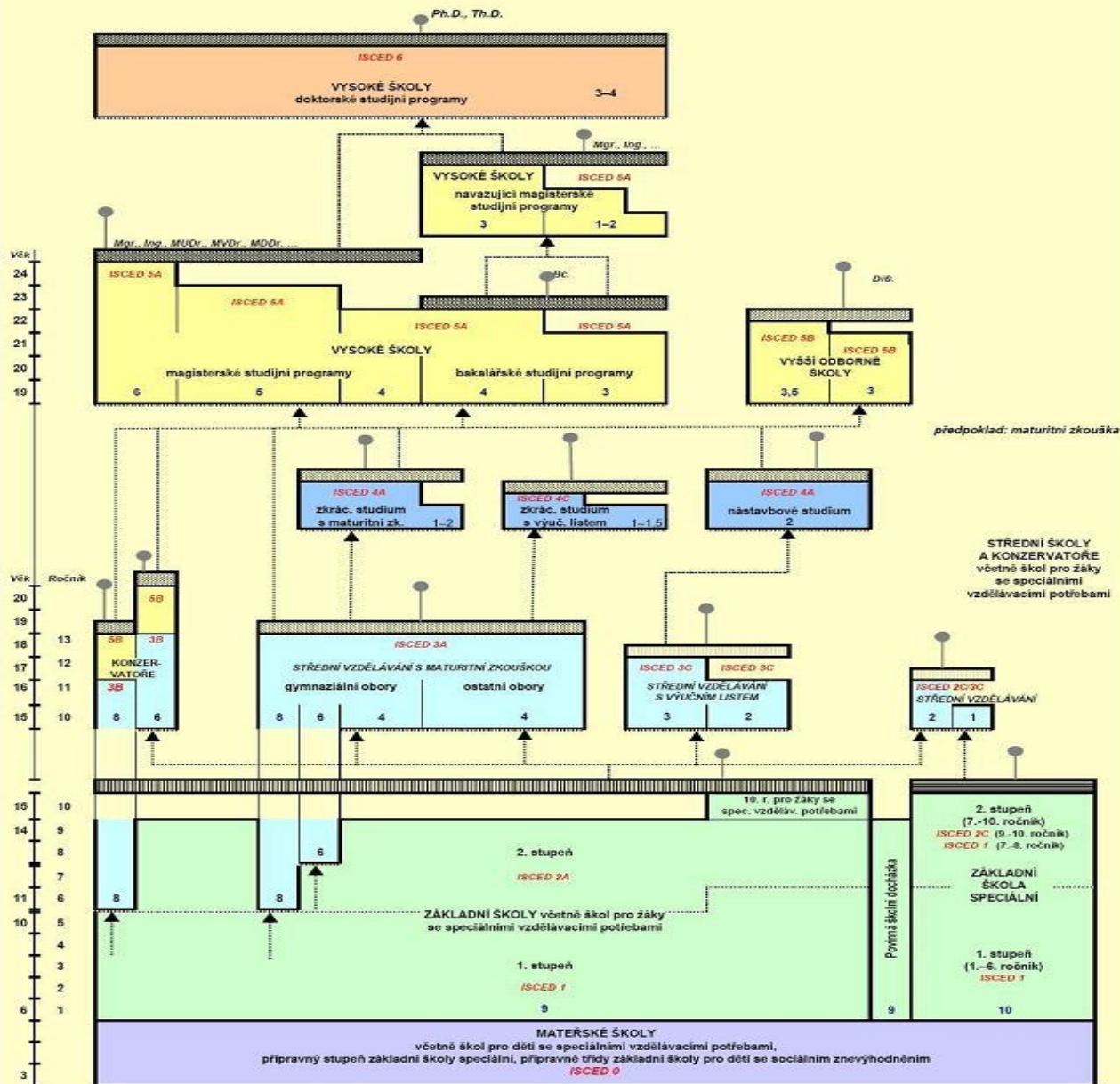
V dalším se soustředíme především na regionální školství

Vzdělávací soustava podle školského zákona

- Vzdělávací soustava = školy + školská zařízení.
- Školy a školská zařízení jsou zařazeny do veřejného seznamu, tzv. školského rejstříku.
- Pod jedním právním subjektem mohou působit různé druhy škol a školských zařízení téhož zřizovatele (např. do jedné instituce je možné spojit mateřskou a základní školu, ne však ZŠ a G.)
- Školy podle zřizovatele:
 - Veřejné – zřizované ministerstvy (školství, spravedlnosti, vnitra, obrany) nebo orgány veřejné samosprávy (obcemi - ZŠ, kraji- SŠ, VOŠ)
 - Neveřejné – zřizované církvemi a náboženskými organizacemi (církevní školy) nebo soukromými subjekty (soukromé školy)
- Veřejné školy - mohou mít právní formu příspěvkové organizace nebo školské právnické osoby (jsou-li zřizovány krajem, obcí nebo Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy) nebo organizační složky státu (jsou-li zřizovány Ministerstvem obrany, Ministerstvem vnitra nebo Ministerstvem spravedlnosti).
- Církevní školy - většinou školské právnické osoby. (Školská právnická osoba je právní formou neziskové organizace, která byla zavedena školským zákonem a jejíž činnost je omezena na oblast vzdělávání.)
- Soukromé školy - převažují u nich právní formy, které upravuje obchodní zákoník (např. společnosti s ručením omezeným, akciové společnosti apod.). Mohou však využívat i formy obecně prospěšné společnosti a školské právnické osoby.
- MŠMT garantuje, že vzdělání získané na školách (veřejných i neveřejných) zařazených do školského rejstříku je rovnocenné.

Schéma vzdělávací soustavy

Zdroj: www.msmt.cz

Legenda:

- závěrečná zkouška
- závěrečná zkouška s vyučným listem
- maturitní zkouška*
- absolutorium
- státní závěrečná zkouška, státní rigorózní zkouška
- státní doktorská zkouška
- základy vzdělání
- základy vzdělání
- další vzdělávací stupeň
- pracovní trh
- přijímací řízení

Pavla Zelenicová, MFF UK

* Maturitní zkoušku mohou vykonat i žáci konzervatoří, a to nejprve po čtvrtém ročníku, v oboru tanec po osmém ročníku.

Povinná školní docházka

- Od roku 1995 je povinná školní docházka devítiletá.
- Žáci ji plní zejména na základní škole, variantou jsou víceletá gymnázia, případně osmiletý obor tanec na konzervatořích.
- Žáci se zdravotním a mentálním postižením mohou být integrováni do speciálních tříd na běžných základních školách nebo do běžných tříd základních škol, nebo jsou pro ně určeny školy zaměřené primárně na výuku žáků se speciálními vzdělávacími potřebami .
- Povinná školní docházka - zpravidla v šesti letech věku dítěte; v posledních letech rodiče ve stále větší míře pro své děti využívají možnost odkladu povinné školní docházky na základě doporučení lékaře a školského poradenského zařízení.
- Alternativní formou plnění povinné školní docházky je domácí vzdělávání: od 1. ledna 2005 je zavedeno školským zákonem pro žáky prvního stupně základní školy. Od školního roku 2007/2008 probíhá v České republice pokusné ověřování domácího vzdělávání na druhém stupni základních škol – zpráva o výsledcích tohoto ověřování z listopadu 2013 doporučuje domácí vzdělávání na 2. stupni základní školy legislativně zakotvit. Novela školského zákona zavádějící domácí vzdělávání na druhém stupni ZŠ však nebyla v roce 2014 parlamentem schválena.

Druhy a formy vzdělávání

- **Základní vzdělávání:** v denní formě vzdělávání
- **Střední a vyšší odborné vzdělávání:** v denní, večerní, dálkové, distanční a kombinované formě vzdělávání. Délka dálkového, večerního, distančního nebo kombinovaného vzdělávání je nejvýše o 1 rok delší než doba vzdělávání v denní formě.
- Další formy:
 - Nástavbové studium: Je určeno výhradně pro vyučené ve tříletých učebních oborech. Absolventi získají maturitní vysvědčení - mají tedy a mohou pokračovat ve vysokoškolském nebo vyšším odborném vzdělávání . Výstupem je úplné střední odborné vzdělání s vyučením i maturitou.
 - Zkrácené studium:
 - pro získání středního vzdělání s výučním listem: Studium umožňuje absolventům s maturitní zkouškou získat ve zkrácené době výuční list. Délka studia je 1 až 1,5 roku v denní formě.
 - pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou: Studium umožňuje absolventům s maturitní zkouškou získat ve zkrácené době maturitní zkoušku v jiném oboru vzdělání. Délka studia je 1 až 2 roky v denní formě.
- Vzdělání dosažené ve všech formách vzdělávání je rovnocenné.

Druhy škol

- mateřská škola
 - základní škola
 - střední škola
 - konzervatoř
 - vyšší odborná škola
 - základní umělecká škola
 - jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky
- (poslední dva druhy se řadí spíše mezi školská zařízení – viz dále)

Kdo zřizuje školy v rámci školského zákona

- obec a dobrovolný svazek obcí (základní školy)
- kraj (střední a vyšší odborné školy)
- MŠMT (školy se speciálním celostátním zaměřením)
- Ministerstvo obrany, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti (střední a vyšší odborné školy s odpovídajícím zaměřením)
- registrované církve a náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy (základní, střední i vyšší odborné školy)
- ostatní právnické osoby nebo fyzické osoby, jejichž předmětem činnosti je poskytování vzdělávání nebo školských služeb (mateřské, základní, střední i vyšší odborné školy)

Střední školy

Střední školy se dále nerozlišují podle typu; rozlišují se pouze vzdělávací obory vyučované na SŠ (podle druhu rámcového vzdělávacího programu)

- **obory středního vzdělání s maturitní zkouškou** – RVP pro různé obory odborného vzdělávání zakončovaného maturitou, včetně oborů lyceí
- **obory středního vzdělání bez maturitní zkoušky** - RVP pro různé obory odborného vzdělávání, které nejsou zakončované maturitou (závěrečná zkouška, výuční list)
- **obory gymnaziální** – RVP pro gymnázia

Dřívější názvy – např. střední odborná škola, střední odborné učiliště, průmyslová škola – objevují se jen ve jménech škol, legislativně podložený význam však tyto názvy nemají.

Střední vzdělávání všeobecné - gymnázia a lycea

- **Gymnázia a gymnázia se sportovním zaměřením**
- **Lycea** - také poskytují především všeobecně zaměřené vzdělávání, ale část výuky je věnovaná odbornému vzdělávání; **technické, pedagogické, přírodovědné, zdravotnické, ekonomické, kombinované (dříve Waldorfské)** obory lyceí. Podíl všeobecně vzdělávací složky je vždy vyšší než podíl odborné profilace. RVP pro lycea jsou zpracovány ve shodě s konceptem RVP pro odborné vzdělávání.
- V gymnaziálních oborech je délka vzdělávání 4, 6 a 8 let, v oborech lyceí 4 roky.

Vyšší odborné školy

- Jsou součástí vzdělávací soustavy ČR od školního roku 1996/97.
- Poskytují vyšší odborné vzdělání jako samostatný stupeň vzdělání.
- Rozšiřují vzdělávací nabídku v oblasti odborně orientovaného terciárního vzdělávání.

Ukončování vzdělávání

- základní vzdělání: -
- střední vzdělání: závěrečná zkouška
- střední vzdělání s výučním listem: závěrečná zkouška
- střední vzdělání s maturitní zkouškou: maturitní zkouška

Školská zařízení

Plní tyto funkce:

- **zájmové vzdělávání** v době mimo vyučování (školní družiny a kluby, střediska volného času, jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky, základní umělecké školy);
- **ubytování a stravování** dětí, žáků a studentů (internáty, domovy mládeže a zařízení školního stravování);
- **náhradní rodinná, ochranná a preventivně výchovná péče**: jedná se o zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, která poskytují jednak náhradní rodinnou péči (dětský domov), jednak výkon ústavní a ochranné výchovy (výchovný ústav a dětský domov se školou) a zabezpečující diagnostické úkoly při výkonu ústavní a ochranné výchovy (diagnostické ústavy);
- **výchovné poradenství** (pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra).

System výchovného poradenství

= soustava speciálních odborných poradenských služeb
v otázkách výchovy a vzdělávání

Na školách:

- Výchovný poradce – ředitelem školy pověřený učitel s kvalifikací získanou v dalším vzdělávání
- Školní psycholog
- Speciální pedagog
- Školní metodik prevence - ředitelem školy pověřený učitel s kvalifikací získanou v dalším vzdělávání

Školská poradenská zařízení:

- Pedagogicko–psychologické poradny
- Speciálně pedagogická centra

Otázky, které nejčastěji řeší výchovní poradci

1. Výchovné problémy

- Záškoláctví
- Nekázeň
- Agrese (proti jiným, proti vlastní osobě), šikana
- Rasismus a xenofobie
- Sekty
- Sexuálně rizikové chování
- Problémové vztahy ke spolužákům
- Problémové vztahy k učitelům
- Vztahy v rodině
- Agresivita a šikanování
- Závislosti

2. Školní neúspěšnost

3. Kariérové poradenství

4. Prevence

Pedagogicko–psychologické poradny

- diagnostika připravenosti dětí na povinnou školní docházku
- psychologická a speciálně pedagogická vyšetření
- diagnostika speciálních vzdělávacích potřeb
- poradenství v případech školní neúspěšnosti
- poradenství v případech problémů v osobnostním a sociálním vývoji
- metodická podpora školám
- prevence sociálně patologických jevů

Speciálně pedagogická centra

- poradenské služby žákům se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním
- diagnostika a doporučení pro integraci u žáků se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním
- speciálně pedagogická péče pro individuálně integrované žáky se zdravotním postižením a znevýhodněním
- speciálně pedagogická a psychologická diagnostika
- poradenské služby při řešení problémů spojených se školní neúspěšností a v psychickém a sociálním vývoji
- poradenství a metodická podpora školám v oblasti vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče

Na systém výchovného poradenství mají úzkou návaznost školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče:

- dětské domovy, výchovné ústavy, dětské domovy se školou, diagnostické ústavy
- střediska výchovné péče (preventivní služby dětem a mladistvým, kteří se nacházejí v tíživé životní situaci, mají problémy ve škole způsobené poruchami chování nebo učení nebo se obtížně orientují ve svém sociálním prostředí)

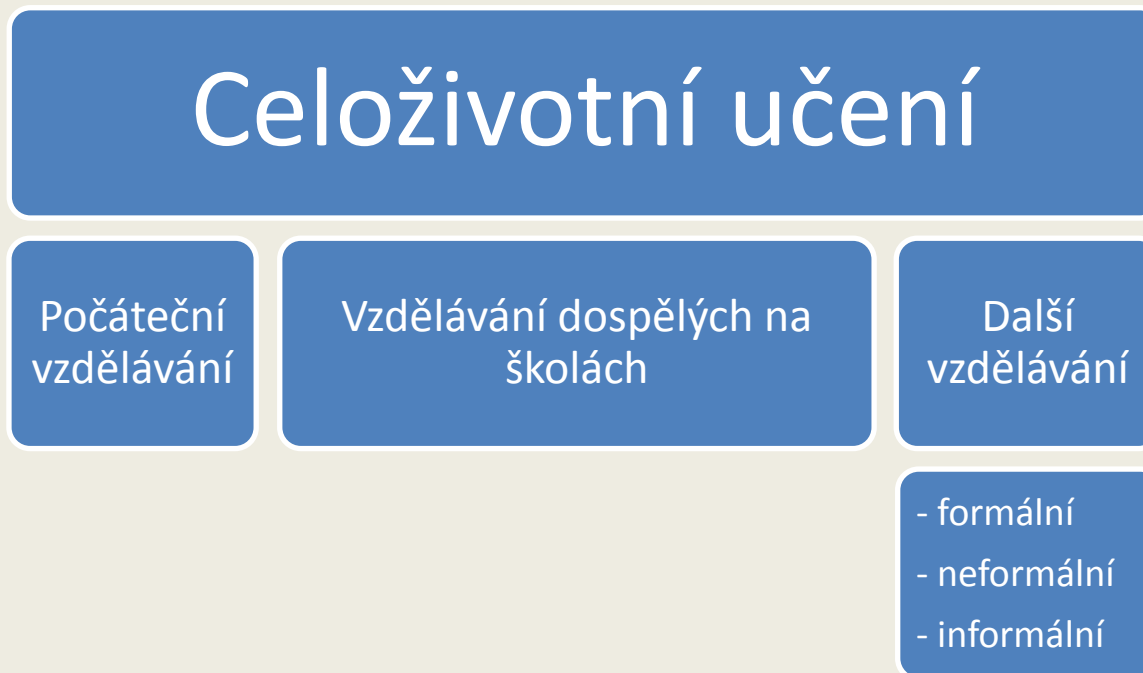
Česká školní inspekce

- ČŠI je zřízena školským zákonem
- Správní úřad s celostátní působností
- Činnosti:
 - Kontrola, monitorování a hodnocení průběhu a výsledků vzdělávání, naplnění ŠVP, využívání finančních prostředků, materiálních a personálních podmínek
 - Prověřování stížností na činnost škol a jejich ředitelů
- www.csicr.cz

Celoživotní učení (vzdělávání)

Celoživotní učení, celoživotní vzdělávání (termínu učení se používá pro zdůraznění aktivity učícího se subjektu v tomto procesu) je kontinuální a celoživotní proces, v němž člověk získává a rozvíjí své znalosti, dovednosti schopnosti, postoje a hodnoty, které uplatňuje v situacích pracovního, osobního a občanského života a v dalším učení.

Formy celoživotního učení :

Formy celoživotního učení

Počáteční vzdělávání – zahrnuje veškeré vzdělávání, které se uskutečňuje před prvním vstupem jedince na trh práce. Patří do něj povinná školní docházka na základní škole a příprava na povolání na středních, vyšších odborných a vysokých školách. Počáteční vzdělávání vede k získání určitého stupně vzdělání.

Vzdělávání dospělých na školách - navazuje na počáteční vzdělávání. Zahrnuje všechny formy vzdělávání kromě denní formy studia na VŠ. Probíhá na středních, vyšších a vysokých školách. Vede k získání stupně vzdělání. Od počátečního vzdělávání je zpravidla odděleno časovým odstupem (který je většinou zaplněn výkonem povolání).

Další vzdělávání – nevede k získání určitého stupně vzdělání. Člení se na další profesní vzdělávání, občanské vzdělávání (zaměřené např. na zdraví, evropské hodnoty, rodičovství apod.) a zájmové vzdělávání (umění, sport, sběratelství apod.).

Další vzdělávání je oblastí, která v poslední době velmi nabývá na významu. Počet osob, které se DV účastní, rok od roku stoupá.

Druhy dalšího vzdělávání:

- **Formální vzdělávání:** probíhá ve vzdělávacích institucích, které k tomu jsou akreditovány (včetně např. škol tvořících hlavní vzdělávací proud, které nabízejí programy dalšího vzdělávání). Vede k získání uznávaných certifikátů a kvalifikací (které však nezakládají získání stupně vzdělání).
- **Neformální:** probíhá mimo vzdělávací systém a zpravidla nevede k získání formalizovaného certifikátu. Může se uskutečňovat např. na pracovišti, v zájmových sdruženích, v politických stranách, v organizacích mládeže apod.
- **Informální učení** - je přirozenou součástí každodenního života. Jedná se o učení (záměrné nebo bezděčné), které probíhá mimo vzdělávací instituce – doprovází pracovní, občanské a zájmové aktivity jedince. Přesto vede k získávání a rozvoji znalostí a dovedností a k utváření postojů a hodnot cenných pro život jedince.

Základní legislativní úprava dalšího vzdělávání

Zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání)

- Upravuje zejména ověřování dosaženého vzdělání mimo vzdělávací soustavu vymezenou školským a vysokoškolským zákonem (hodnotící standardy, autorizované osoby, zkoušky ověřující dosažení odborné způsobilosti).
- Umožňuje získat uznávaný certifikát dílčí či úplné kvalifikace na základě definovaných standardů bez ohledu na to, jakou formou člověk získal kompetence potřebné pro danou kvalifikaci.
- Za tímto účelem zákon zavádí Národní soustavu kvalifikací (NSK) – veřejně přístupný registr kvalifikací uznávaných v ČR:
<http://www.narodnikvalifikace.cz/>

Kvantitativní údaje o českém vzdělávacím systému

Zdroje kvantitativních dat:

- **Národní školská statistika** (zpravodajská povinnost všech škol na základě školského zákona)
- **Mezinárodní statistika** (OECD, EU, UNESCO)
- **Národní šetření a výzkumy** v oblasti školství a vzdělávání
- **Mezinárodní výzkumy** (především OECD a IEA = Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků ve vzdělávání)

Pro zájemce o tuto problematiku: Souhrnný kvantitativní pohled lze najít především v publikacích MŠMT:

- **České školství v mezinárodním srovnání 2014**

<http://www.msmt.cz/file/34152?highlightWords=%C4%8Cesk%C3%A9+%C5%A1kolstv%C3%AD+v+mezin%C3%A1rodn%C3%ADm+srovn%C3%A1n%C3%AD+2014>

- **Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky**

<http://www.msmt.cz/file/33944/>